

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лыкова, Л.Н. Налоговые системы зарубежных стран: учебник / Л.Н. Лыкова, И.С. Букина. – М.: Из-тво Юрайт, 2014. – 429 с.
2. Чукурна, О.П. Аналіз системи державного регулювання ціноутворення в Україні та країнах Європейського союзу / О.П. Чукурна // Наука й економіка. – 2013. – Вип. 3. – С. 227-235.
3. Duaa Eldeib Cook County shaves its sales tax. 0.5% rollback a start, some say / Duaa Eldeib // [Електронний ресурс]. Chicago Tribune. – July 01, 2010. – Режим доступу: http://articles.chicagotribune.com/2010-07-01/news/ct-met-county-sales-tax-20100630_1_sales-tax-cook-county-board-tax-rate.
4. Occupational Employment and Wages // [Електронний ресурс] U.S. Bureau of Labor Statistics. Washington, 2010. – Режим доступу: <http://www.bls.gov/>.
5. Бойко В.В. Мировой опыт формирования амортизационной политики предприятий / В.В. Бойко // Государство и регионы. – 2012. – № 10. – С. 187-191.

УДК 336.221:330.131.7

Давидкова Н.М.

аспірант

Класичного приватного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

У статті проведено дослідження робіт науковців у галузі податкової ризикології, проаналізовано теоретичні засади податкового ризик-менеджменту в банку.

Ключові слова: ризик, податковий ризик, фактори податкових ризиків банку, види податкових ризиків банку, наслідки податкових ризиків.

Давидкова Н.Н. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ НАЛОГОВЫХ РИСКОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКА

В статье проведено исследование работ ученых в отрасли налоговой рискологии, проанализированы теоретические принципы налогового рискованного менеджмента в банке.

Ключевые слова: риск, налоговый риск, факторы налоговых рисков банка, виды налоговых рисков банка, последствия налоговых рисков.

Davydkova N.N. CONCEPTUAL BASES OF DETERMINATION OF TAX RISKS ARE IN ACTIVITY OF BANK

In the article a study of works of scientists is undertaken in industry of tax risk, theoretical principles of tax risk management are analysed in a bank.

Keywords: risk, tax risk, factors of tax risks of bank, types of tax risks of bank, consequences of tax risks

Вступ. Податкові ризики мають суттєве значення в системі управління фінансами банку, оскільки податкові відносини опосередковують більшість його фінансових операцій, а отже, є важливим фактором, що визначає їх ефективність. Ігнорування податкових ризиків у процесі фінансового менеджменту банку може призвести до суттєвих негативних наслідків як у вигляді прямих втрат – зменшення фінансового результату, збільшення податкових витрат, фінансові санкції, так і у вигляді втраченої вигоди через прийняття неефективних управлінських рішень.

Реалізація податкових ризиків суттєво впливає на результати податкового планування банку, оскільки за їх невизначеності величина податкового навантаження може бути розрахована лише приблизно і у разі значних відхилень може призвести до прийняття економічно неефективних управлінських рішень щодо оподаткування, що в свою чергу негативно вплине на величину фінансового результату банку. Тому критерієм оцінки якості прийнятих управлінських рішень у сфері податкової діяльності банку повинна бути не стільки максимізація фінансового результату з метою поліпшення фінансового стану та підвищення ринкової вартості банку, скільки мінімізація податкових ризиків.

Аналіз останніх публікацій. Проблему податкових ризиків, аналіз факторів та причин їх виникнення досліджували в своїх роботах О.Ю. Безгубенко, В.І. Грушко, М.І. Мігунова, Т.А. Циркунова, В.В. Вітлінський, В.Л. Андрущенко, П.В. Мельник, В.М. Опарін, В.А. Онищенко, А.М. Соколовська, О.М. Тимчен-

ко, О.М. Десятнюк та ін. Праці зазначених науковців є фундаментом для дослідження джерел виникнення та видів податкових ризиків у діяльності банку.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення напрацювання науковців у галузі податкової ризикології, розвитку теоретичних засад податкового ризик-менеджменту в банку шляхом урахування факторів, що призводять до виникнення ризиків у сфері податкової діяльності банку.

Результати. Податковий менеджмент є підсистемою фінансового менеджменту банку, оскільки виступає його структурним елементом. Податковий менеджмент, не маючи чітко самостійного характеру, істотно впливає на прийняття управлінських рішень і сприяє підвищенню ефективності діяльності банку. Серед найважливіших завдань податкового менеджменту банку можна виділити наступні: визначення цілей і завдань податкового менеджменту на поточному етапі і на перспективу (тактичні і стратегічні завдання); вибір податкової стратегії за напрямками діяльності; визначення оптимального податкового навантаження і допустимих податкових ризиків; розробка облікової політики з урахуванням оподаткування; розробка правил і методів формування звітних даних, групування фінансової інформації, необхідної для достовірного і своєчасного розрахунку податків і забезпечення інформацією зовнішніх і внутрішніх користувачів для здійснення податкового контролю (податковий облік); розробка дієвої системи управління податковими витратами банку; розробка системи показників для оцінки ефективнос-

ті податкового менеджменту і податкових наслідків прийнятих управлінських рішень.

Об'єктами податкового менеджменту банку як платника податків у процесі здійснення фінансової діяльності є податкове навантаження, податкові ризики, податкові витрати і податкові різниці. У зв'язку з тим, що метою нашого дослідження є визначення концептуальних основ податкових ризиків, більш детально в роботі будуть розглянуті саме податкові ризики та їх вплив на банківську діяльність.

Незважаючи на досить швидкий розвиток теорії управління ризиками, вона і дотепер містить проблемні питання, пов'язані з оцінкою податкового ризику в умовах невизначеності та обмеженого обсягу інформації.

Аналіз визначень ризику дозволяє виявити основні характеристики ризикової ситуації [9]:

- випадковий характер події, невизначеність реалізованого на практиці результату, тобто невизначеність можливості досягнення суб'єктом своїх цілей;
- наявність декількох варіантів розвитку події чи стану середовища, включаючи негативний, пов'язаний з можливістю виникнення збитку, упущеної вигоди, недосягнення суб'єктом своїх цілей. Зазначені варіанти можуть бути як усвідомлюваними, так і не усвідомлюваними суб'єктом. В останньому випадку ризики визначаються як невиявлені;
- можливість визначення ймовірності очікуваних результатів;
- ймовірність виникнення втрат (збитків) чи податкового прибутку.

Можна сказати, що під ризиком у теорії управління мається на увазі не безпосередньо небезпека, а певний рівень ентропії (величини, що характеризує міру невизначеності системи, міру невизначеності стану або поведінки системи в відповідних умовах, з якою можна спрогнозувати результат) [10]. Для встановлення рівня невизначеності необхідна наявність релевантної інформації, яка дозволяє об'єктивно оцінити ймовірність очікуваного результату. Таким чином, ризик пов'язаний з невизначеністю досягнення суб'єктом своїх цілей, що припускає існування як негативних, так і позитивних відхилень.

Питання визначення поняття «податковий ризик» на сьогоднішній день, що зумовлено до певної міри і відмінностями в підході до самого процесу оподаткування, оскільки протилежні точки зору тих, хто платить податки, і тих, хто їх збирає. Для розробки теоретичних основ управління та оцінки податкових ризиків необхідно зіставити вказані точки зору.

Слід відзначити, що податковий ризик необхідно розглядати з економічної та юридичної точок зору. Це зумовлено природою самого податку, який, як відомо, є одночасно і економічним, і правовим явищем.

Через наявність протиріч у податковому законодавстві дії платників податків можуть трактуватися уповноваженими державними органами як неправомірні – у результаті для перших може виникнути небезпека непередбачених втрат очікуваного доходу або майна. У той же час і держава може виявитися в ситуації, коли вона може недоотримати податкові платежі до бюджету або державні цільові фонди через неточності та протиріччя в податковому законодавстві.

Податковий ризик характеризується і як правовий феномен, адже йдеться про ризик, який виникає в результаті того, що угоду між учасниками неможливо виконати відповідно до юридичних вимог чинного законодавства.

З точки зору банківського нагляду податкові ризики розглядаються як операційні ризики або ризики події, тобто як потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безпеки роботи.

Враховуючи вищевикладене, податковий ризик як економічна категорія відображає характерні особливості податкових відносин, які виражаються в об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, притаманних процесам управління та прийняття рішень в сфері оподаткування, та супроводжуються можливими загрозами та невикористаними можливостями для учасників податкових відносин.

Податковий ризик з точки зору менеджменту банку є невизначеністю в досягненні банком поставлених цілей, що припускає існування як негативних, так і позитивних відхилень внаслідок здійснення фінансово-господарської, у тому числі і податкової, діяльності.

На думку А.А. Леушева [8], податковий ризик можна трактувати як у вузькому, так і в широкому розумінні:

- у вузькому розумінні податковий ризик – це можливість донарахування податків та інших фінансових санкцій податковими органами;
- у широкому розумінні податковий ризик – це ймовірність фінансових (або інших) втрат, пов'язаних з процесом нарахування та сплати податків.

Слід також відзначити напрацювання В.І. Грушка, І.І. Кучерова, І.М. Таранова, С.В. Онишко, які, не досліджуючи безпосередньо проблему податкових ризиків, значну увагу приділяють аналізу причин та факторів, що призводять до втрат бюджету. На нашу думку, такі фактори можна визначити як джерела податкових ризиків, оскільки дія одного або сукупності таких факторів призводить до виникнення певних видів податкових ризиків.

Джерела ризику – це чинники, фактори (процеси або явища), які спричиняють невизначеність, конфліктність у податковій діяльності банку, його відносинах з органами ДПС України та зовнішнім середовищем.

Найчастіше в дослідженнях розглядається лише зовнішня складова податкового ризику на основі класифікації подій, пов'язаних з виникненням ризику, таких як введення нових податкових платежів, зміна їх ставок і умов сплати, скасування податкових пільг та ін.

Так, Т.А. Козенкова [3] пов'язує податкові ризики зі змінами в податковій політиці країни, введенням нових податкових платежів, збільшенням ставок оподаткування, змін у податковому законодавстві щодо умов та строків сплати податків і т.д. На нашу думку, такий підхід є обмеженим, тому, що джерелом виникнення податкового ризику можуть бути не тільки зовнішні, а і цілий ряд внутрішніх факторів.

С.В. Філін [5] трактує поняття податкового ризику, враховуючи такий внутрішній фактор, як наявність податкових помилок: «податковий ризик – це ймовірність втрат суб'єкта господарювання через несприятливі зміни податкового законодавства в процесі фінансової діяльності або внаслідок допущених податкових помилок при обчисленні сум податкових платежів».

Є.М. Євстігнєєв [4] визначає податковий ризик через «ймовірність виникнення несприятливого наслідку для платника податків у сфері податкового планування». Проте він обмежує податкові ризики лише втратами через фінансові санкції податкових органів.

Думка про інші фінансові втрати, крім податкових санкцій, з'являється у визначенні податкового ризику Д.Н. Тихонова і Л.Г. Липника, де податковий ризик виражений через можливість втрат, пов'язаних із процесом оптимізації податків, виражених у грошовому еквіваленті [15].

Сучасні вітчизняні науковці В.В. Вітлінський [1] і О.М. Тимченко [2] виділяють чотири основні групи факторів, які впливають на виникнення податкових ризиків: недоліки соціально-економічного характеру; недоліки організаційно-правового характеру; недоліки нормативно-правового характеру; фактори психологічного характеру.

Г. Коломієць [9] пропонує фактори виникнення податкових ризиків об'єднати в три групи:

- макроекономічні фактори (пов'язані із політичними змінами та структурною перебудовою економіки);
- мікроекономічні фактори – найбільш значущі (пов'язані з організаційно-методологічними змінами);
- фактори непередбаченої дії або форс-мажорні обставини (пов'язані з впливом природних та геополітичних факторів).

Дослідивши доробок вищевказаних вчених та практиків слід відзначити, що найчастіше серед основних джерел виникнення податкових ризиків зазначаються: фіскальна психологія платника, чинники соціально-економічного, нормативно-правового та організаційного характеру, зміни в податковій політиці, недоліки планування, галузеві особливості та види діяльності.

Необхідно зауважити, що банки отримують переважну частину доходів від надання фінансових послуг фізичним і юридичним особам і, як інші суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку, вони зобов'язані сплачувати до бюджету і державних цільових фондів податки та інші обов'язкові платежі, встановлені чинним податковим законодавством – податок на прибуток підприємств, ПДВ (за деякими видами операцій), податок на землю, податок з власників транспортних засобів, державне мито, а також єдиний соціальний внесок. Отже, у даному випадку банки є платниками податків, тобто особами, на яких чинним податковим законодавством покладено обов'язки з їх нарахування, і сплати.

В інших випадках банки виступають у ролі податкових агентів, тобто осіб, які зобов'язані нараховувати і сплачувати податки від імені і за рахунок інших суб'єктів оподаткування, і, відповідно, вести податковий облік, надавати податковим органам звітність, а також нести відповідальність за порушення податкового законодавства (наприклад, податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок із заробітної плати працівників, податок на дивіденди).

Крім того, слід зазначити, що банки виділяються в особливу групу учасників податкових відносин, оскільки вони з одного боку є платниками більшості податків, і на загальних підставах здійснюють платежі до бюджету. З іншого, банки є посередниками між державою і платниками податків, оскільки перераховують податкові платежі безпосередньо на рахунки відповідних бюджетів та фондів.

Рис. 1. Фактори виникнення податкових ризиків у діяльності банку

Таким чином, з точки зору діяльності банку та його функцій у податкових відносинах, фактори (джерела виникнення) податкових ризиків, на нашу думку, доцільно об'єднати у дві групи (рис. 1).

Зовнішні фактори пов'язані із функціонуванням системи оподаткування взагалі та податковою політикою держави, внутрішні – пов'язані із функціонуванням банку як суб'єкта господарювання та учасника податкових відносин. У кожній з цих груп наведено причини, що збільшують ймовірність реалізації податкових ризиків для банку.

Врахування податкових факторів у процесі прийняття управлінських рішень перш за все повинно бути спрямоване на досягнення таких пропорцій всіх аспектів діяльності банку, за яких підвищення ефективності діяльності супроводжувалося б зростанням ринкової вартості банку і контрольованими податковими ризиками.

Дія одного або сукупності вищевказаних факторів призводить до виникнення певних видів податкових ризиків. У науковій думці податкові ризики класифікуються за різноманітними ознаками, найбільш розповсюджені з яких наведено в таблиці 1.

Деякі види податкових ризиків принципово не можуть бути усунені, проте всі податкові ризики повинні бути своєчасно ідентифіковані та оцінені їх наслідки для подальшого використання аналітичних даних при ухваленні управлінських рішень.

Таблиця 1

Класифікація податкових ризиків

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид податкового ризику
1.	За суб'єктами податкових відносин	Загальнодержавні ризики Ризики платників податків; Ризики юридичних осіб; Ризики фізичних осіб; Ризики податкових агентів
2.	За джерелами виникнення	Зовнішні Внутрішні
3.	За часом виникнення	Існуючі (реальні) Майбутні (потенційні)
4.	За можливістю прогнозування	Прогнозовані Непрогнозовані
5.	За результатом ризикової події	Чисті (призводять до втрат) Спекулятивні (призводять як до втрат, так і до позитивних результатів)
6.	За величиною можливих втрат	Припустимі ризики Критичні ризики Катастрофічні ризики
7.	За наслідками	Ризик податкового контролю Ризик збільшення податкового навантаження Ризик кримінальної відповідальності Ризик втраченої вигоди
8.	За впливом на діяльність суб'єкта	Ризики гінізації Податково-процесуальні ризики Фінансові ризики
9.	За відношенням до галузі права	Економічні ризики Юридичні ризики

Податкові ризики, що можуть виникнути в діяльності банку на нашу думку доцільно класифікувати за ознаками, що наведені на рис. 2.

Вказані вище фактори та пов'язані з ними види податкових ризиків можуть негативно вплинути на різні об'єкти податкових ризиків: на операції банку; на операції з пов'язаними особами; на напрями діяльності банку; на виконання функцій банку у податкових відносинах.

Класифікація та виділення відповідних видів податкових ризиків дозволить проаналізувати операції банку і своєчасно виявити фактори податкових ризиків та передбачити їх наслідки.

Висновки. Податковий ризик як економічна категорія відображає характерні особливості податкових відносин, які виражаються в об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, притаманних процесам управління та прийняття рішень у сфері оподаткування, що супроводжуються можливими загрозами та невикористаними можливостями для учасників податкових відносин.

Податковий ризик з точки зору менеджменту банку є невизначеністю в досягненні банком поставлених цілей, що припускає існування як негативних, так і позитивних відхилень внаслідок здійснення фінансово-господарської, у тому числі і податкової, діяльності. Під податковою діяльністю банку розуміємо діяльність, пов'язану з формуванням податкових баз; оптимізацією податкового навантаження; оцінкою податкових ризиків; розробкою облікової політики; підготовкою і поданням податкової звітності; контролем дотримання графіків податкових платежів; відносинами з податковими та контролюючими органами.

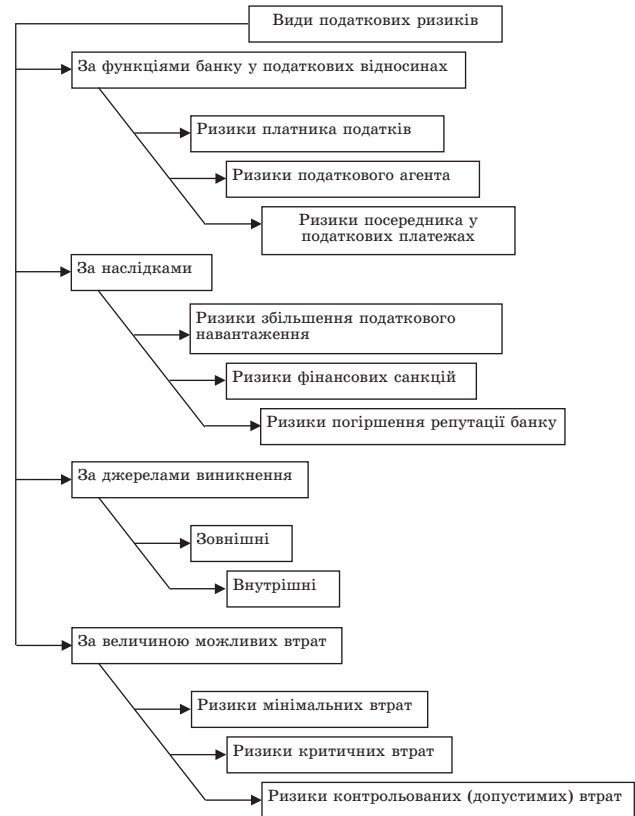

Рис. 2. Класифікація видів податкових ризиків банку

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Вітлінський В.В. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв'язок / В.В. Вітлінський, О.М. Тимченко // *Фінанси України* (укр.). – 2007. – № 3. – С. 132-140.
- Тимченко О.М. Податковий менеджмент: навчально-методичний посібник / О.М. Тимченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 150 с.
- Козенкова Т.А. Налоговое планирование на предприятии / Т.А. Козенкова. – М.: А и Н, 2005. – 562 с.
- Евстигнеев, Е.Н. Основы налогового планирования / Е.Н. Евстигнеев. – 1-е издание. – СПб.: Питер, 2004. – 288 с.
- Филин С.А. Финансовый риск и его составляющие для обеспечения процесса оценки и эффективного управления финансовыми рисками при принятии финансовых управленческих решений / С.А. Филин // *Финансы и кредит*. – 2002. – № 3. – С. 21-31.
- Цыркунова Т.А. Налоговые риски: сущность и классификация / Т.А. Цыркунова, М.И. Мигунова // *Финансы и кредит* (рус.). 2005. – № 33. – С. 48-53.
- Мигунова М.И. Методика формирования экспертной оценки значимости налоговых рисков / М.И. Мигунова, Т.А. Цыркунова // *Финансовый менеджмент* (рус.). – 2007. – № 2. – С. 93-105.
- Леушев А.А. Методологические подходы к анализу и управлению налоговыми рисками / А.А. Леушев // *Финансы и кредит* (рус.). – 2007. – № 17. – С. 39-44.
- Коломієць Г.І. Податкові ризики: сутність та класифікація / Г.І. Коломієць // *Ринок цінних паперів*. – 2009. – № 6. – С. 27-33.
- Пинская М.Р. Налоговый риск: сущность и проявления [Электронный ресурс] / М.Р. Пинская // *Органическая экономика*. – Режим доступа: <http://organictheory.ru/taxplanning/taxrisk/>. – Загл. з екрану.
- Тихонов Д.Н., Липник Л.Г. Налоговое планирование и оптимизация налоговых рисков. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 253 с.
- Павленко Н.А. Податкові ризики / Н.А. Павленко // *Ваш податковий адвокат*. – 2008. – № 12. – С. 12-16.